

УДК 316

ВОРОПАЄВА В.Г.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК СУБСТАНЦІЙНОЇ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СОЦІУМУ

У статті проаналізовано формування духовних цінностей особистості в умовах становлення кризового буття, коли похитнулися підвалини особистісного буття; визначено сутність і зміст духовності як субстанційної основи буття; з'ясовано умови формування духовності, її змісту; увагу зацентовано на поняттях “дух” і “душа” у становленні особистості, формуванні об'єктивного та суб'єктивного світу особистості в умовах інформаційного суспільства і глобалізації.

Ключові слова: *духовність, духовні цінності, духовні інтереси, істина, добро і краса, інформаційне суспільство, глобалізація, духовний світ, субстанціональність, дух, душа.*

Формування духовних цінностей як субстанційної основи становлення особистості в умовах кризового соціуму – це формування у внутрішньому духовному світі людини всього багатоманіття природи, краси, гідності, добробуту. Духовні цінності – це так звані самоцінні, смислові засоби вживання людства, зафіксовані переживаннями краси, наслідування добробуту, соціальним ідеалам, моральним нормам, всього того, що зветься вселюдськими цінностями. Духовні цінності – це вимоги, звернені до волі, цілі, які стоять перед людиною: значущість тих чи інших факторів буття для особистості; ідеали, норми, які задовольняють потреби; почуття, що вказує на культурне, суспільне, чи особисте значення явищ і фактів дійсності, які оцінюються з погляду добра і зла, справедливості та несправедливості. Духовні цінності виконують роль аксіологічного ґрунту вибору потреб, інтересів, переживань, цілей, планів, способів реалізації, наслідків діяльності. Ці фактори відображають внутрішній стан буття людини або у загальнонаціональному аспекті, тому що вони є формою існування нації, індивідуального і вселюдського. Духовні цінності як субстанційна основа буття людини – це продукти духовної діяльності, вартість яких не зменшується і не зникає внаслідок їх споживання, як взагалі це буває з матеріальними цінностями. Наука, в якій досліджується природа, походження і розвиток, роль цінностей у становленні людини до світу, називається аксіологією (вчення про цінності). Згідно із загальною теорією цінностей, будь-яка цінність визначається значимістю чи сенсом певного явища культури, суспільства, реальної дійсності. Постійна внутрішня активність людської психіки приводить до того, що виникає

потреба: мріяти, винаходити, творити, інакше кажучи, жити внутрішнім духовним життям. Це життя стає не лише обслуговуючим засобом, а й самоцінністю людини, що стає її іманентною сутністю.

Духовне життя особистості – це одна з форм емоційної, інтелектуальної та чуттєвої дії, завдяки якій виникає свідомість та самосвідомість суб'єкта дії. Суб'єктами можуть бути не тільки окремі індивіди, а цілі спільноти: суспільство, нація тощо. Духовне життя суспільства умовно можна поділити на такі категорії: духовна діяльність, духовне виробництво, духовна культура. Духовна діяльність являє собою людську діяльність, яка спрямована на вироблення ідей, теорій, знань, цінностей; органічний зв'язок духовної діяльності індивіда та її предметно-закріпленими результатами, природно-науковими, технічними, гуманітарними знаннями; художніми творами, нормами моралі. Саме тому духовний потенціал особистості надає сенс індивідуальному буттю, тому що духовність завжди буттєва і є елементом самого життєвого процесу. Сутнісний зв'язок духовності є опосередкованим початком між інтелектом і інстинктом, переживанням людиною свого ставлення до світу та інших людей, природи і самої себе; відходить від фальшивої реальності і деперсоналізації особистості. Духовність зрештою приводить до смислової гармонії, поєднуючи образи світу з моральними законами особистості.

Духовність як субстанційна основа буття людини – це завжди повнота буття, такого буття, яке М. Бердяєв назвав “першожиттям”, в якому органічно поєднані духовне і матеріальне начало людини. В духовно-екзистенціальному значенні, духовність – це гармонія душі зі світом, потреба в істині та реалізація принципів духовності – віри, надії і любові. Треба враховувати думку М. Бердяєва, який говорив про “падіння інтелектуального показника” керівних верств нижче критичної маси, яке свідчить про розпад і деградацію суспільства. Тому без впровадження духовності в світ кожної людини жодні реформи в суспільстві не здійсняться і суспільство деградує ще до нижчої своєї межі, призводячи до тотального кризового стану. На думку А. Швейцера, культура – це єдність матеріального і духовного елементів людської діяльності, в якій основне місце займають духовні доміанти культури, моральні складові, естетичний прогрес суспільства. Кожна людина має усвідомити тілесність свого буття і своєї духовної цінності, щоб існування і діяльність людини набуло значення, який складається з розуміння цінностей індивідуального буття. Проблеми людської суб'єктивності та духовності – це проблеми духовної реалізації тих засад людської діяльності, які виявляються результатом історичної практики людей, адже, це не просто суб'єктивне ставлення людини до світу, а перш за все, духовно-практичне освоєння людиною цього світу. Духовність залежить як від самої людини, так і від тих соціокультурних умов суспільства, в якому живе людина, від здатності людини до саморегуляції своєї суті та розкріпачення своїх потенційних можливостей, щоб бути “самою собою”.

Тому духовність як субстанційна основа самобудівництва особистості – це царина самореалізації і спосіб самобудівництва особистості, свободний вибір вільного буття, вищий рівень розвитку саморегуляції особистості, самоутворювальний фактор тієї соціокультурної спільноти, до якої вона належить. Духовність як онтологічна реальність кристалізується в її свідомості та самосвідомості, рефлексії, виявленні своїх людських якостей. Духовність являє собою форму самореалізації і самовизначення особистості, необхідний етап становлення індивідуальності. Духовність – це спосіб буття людини, націленої духом, тому що дух – це стан активності, який являє собою семантичне поле культури індивіда і не може бути розчиненим у стихії всезагального.

Субстанційні та антропологічні засади аналізу людського розвитку свідчать, що людина – це багаторівневе явище, яке відтворює загальнородові риси, які властиві родовому індивіду, такі, як біологічна організація, свідомість, мова, здатність працювати тощо. Проблема субстанційної сутності особистості включає ряд визначень людини: 1) людини як продукта природи; 2) людини як істоти соціальної; 3) людини як суб'єкта культури. М. Шелер відзначав, що людська істота втілює вищий рівень розвитку життя суб'єкта та його соціально-історичної діяльності. Людина є системою, в якій фізичне і психічне, генетично зумовлене і сформоване, природне і соціально-духовне створюють її нерозривну єдність. Метафізичне становище людини виступає у різних вимірах як: 1) організм, який наділений психікою; 2) індивід, що означає його належність до роду *homo sapiens*; 3) індивідуальність, що характеризується відмінністю одного індивіда від іншого; 4) суб'єкт, який приводить до змін в оточуючому світі, інших людях і собі; 5) носій ролей (статевих, професійних, конвенційних); 6) Я-образ – система уявлень про себе, самооцінка, рівень домагань; 7) особистість – система соціальних якостей індивіда, його персоніфікації.

“Спеціальні науки, що займаються проблемами людини скоріше приховують сутність людини, аніж її розкривають”, – відзначає М. Шелер. Історико-філософські концепції людини у загальному вигляді можна поділити на дві групи: 1) об'єктивістські; 2) суб'єктивістські. Об'єктивістське розуміння людини – це таке, в якому людина і оточуючий її світ, сенс будь-якого буття пізнається з самого об'єкта світу, людина розуміється як істота, яка перебуває у залежності від об'єктивних сфер, вічних ідей і сутностей, природи, абсолютного духу; суб'єктивне розуміння людини – це таке, в якому буття людини і світу розуміється з самої людини, з суб'єктивного “Я”, людина розглядається як істота повністю автономна і вільна від об'єктивних форм.

Суб'єктивісти вивчають підвалини всезагального та індивідуального у глибинних сферах внутрішнього індивідуального життя людини, у спонтанно розумній діяльності, духовно-моральних, вольових імпульсах і устремліннях людини. Сутнісна особливість людини пов'язується з

онтологічною свободою. Філософська і політична антропологія виходять з цілісного суб'єкта, абсолютної унікальності людського буття та існування: з точки зору примату об'єктивної і суб'єктивної реальності, розвиток якої детермінується наявністю природних і соціальних факторів, з позиції єдності об'єктивного і суб'єктивного, скінченного і нескінченного, виходячи на рівень глибинних соціально-історичних детермінант. Відповідно, на практиці призначення людини у прагненні до єдності об'єктивного і суб'єктивного, скінченного і нескінченного, суб'єкта і об'єкта, матеріального та ідеального.

Філософська і політична антропологія виокремлюють субстратні рівні людини (природний, внутрішній і духовний світ), які не слід протиставляти і абсолютизувати. Сутність людини в постійній гармонізації взаємовпливів між цими рівнями, що визначає характер людської цілісності (М. Шелер, Ж. Плеснер, М. Бердяєв, Е. Муньє, П. Рікер). Кожен з цих рівнів слід розкривати у контексті нової пізнавальної та інтелектуальної ситуації. Природне не зводиться безпосередньо до біологічного, як це було в теоріях Г. Спенсера, а має в собі нескінченність Космосу. Тому для концепцій космізму (В. Соловйов, М. Федоров, К. Циолковський, О. Чижевський, В. Вернадський) людина є космічною істотою, космоприродним соціальним феноменом. Але соціальне не повинно зводитися лише до наявних суспільних відносин, а включати спадкоємність культурно-історичної пам'яті. Внутрішній духовний світ людини розглядається не просто як функція зовнішніх умов, а як особлива самостійна реальність. Не випадково сучасна людина намагається по-філософські, рефлектуючи свою сутність, досягнути своє існування, визначити своє місце у світі, своє життєве призначення, знайти ті принципи та критерії, які б стали опорою людини у конкретних життєвих ситуаціях. Вона шукає точки опори поза собою і в самій собі, спираючись на те реальне підґрунтя, згідно з яким, вона може діяти впевнено, домагаючись здійснення своїх ідеалів і цілей. Її хвилюють питання сенсу життя, добра і зла, смерті та безсмертя, природи ідеалів, її серця, які є осередком унікальності та індивідуальності людини.

Проблеми людського розвитку – це “одвічні” проблеми, які є водночас вічно новими, оскільки постійно змінюється зміст життя, умови існування самої людини. Місце людини у житті суспільства, її природа та сутність по-різному тлумачаться представниками різноманітних філософських шкіл, течій, напрямів. Ідеалізм відриває людину від природи, перетворюючи духовну сферу суспільного життя на самостійну субстанцію. В ідеалізмі функцію творчого начала, соціального двигуна виконує або світовий розум (об'єктивний ідеалізм), або ж нічим не детермінована людська, насамперед духовно-вольова, активність (об'єктивний ідеалізм). У першому випадку в філософію людського розвитку вноситься фаталізм, а у другому – обґрунтовується суто суб'єктивістське розуміння історії.

Духовний розвиток – це модель розвитку, орієнтована на максимальне розкриття потенціалу кожної людини і соціуму в цілому, створення гідних умов для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, духовних, творчих можливостей людини і нації. У політичному вимірі перехід до духовного розвитку передбачає досягнення найвищих ступенів свободи особистості та водночас її готовність брати відповідальність за себе, свою родину, місцеву громаду і країну. В економічному вимірі духовний розвиток означає постійне зростання частини інтелектуального продукту в національному, утвердження інноваційності як домінуючої моделі економічної поведінки. У соціальному вимірі духовний розвиток означає створення для людини як головного національного ресурсу умов реалізації всіх її можливостей. Виходячи з такого підходу має формуватися політика можливостей в освіті, професійній реалізації і самореалізації особистості.

Метою Концепції духовного розвитку особистості є визначення принципів та пріоритетів, обґрунтування соціально-економічних та соціокультурних засад духовного розвитку України як необхідної передумови реалізації потенціалу кожного її громадянина, забезпечення конкурентоспроможності держави і нації в сучасному світі. Антропологія культурна – методологічна установка, сформована в період становлення сучасної етнології чи соціо-культурної антропології, яка отримала розвиток головним чином в США. Її засновником був американський етнограф і антрополог Ф. Боас. На відміну від соціальної антропології, для антропології культурної – характерний підвищений інтерес до духовних утворень і менше – до матеріальних артефактів і систем соціальних відносин. У методологічному аспекті її послідовники акцентують увагу скоріше на описовій методиці, значну роль відводять історичному аспекту. Культурна антропологія на перше місце ставить питання динаміки культури і розвитку в ній людини, механізми передачі культури від покоління до покоління. У формуванні культурної антропології виділяють: етнографічну стадію (60-ті рр. XIX ст.); структурно-функціональну (30–50-ті рр. XX ст.); нееволюціоністську (60–70-ті рр. XX ст.); постструктуралістську (80-ті рр. XX ст.). Під культурною антропологією розуміється вся сукупність знань про людський розвиток, що включає: фізичну антропологію, палеантропологію, етнічну і інформаційну психологію, психологію у первинному значенні. Як відзначав П. Флоренський, з'ясувати сутність культури можна лише виходячи з аналізу діяльності людини: розширення тлумачення антропології як “загальної порівняльної науки про людину”; проблеми теоретичного розгляду етнічних і культурно-історичних характеристик культури; визначення “культурних кругів”. Ф. Кісінг в праці “Культурна антропологія” відзначає основні напрями етнографічної науки, відносини індивіда і культури, опис різних типів культурного зближення (антропології з філософією, розвиток етнологічних теорій як своєрідну історію теорії культури).

Основними принципами духовного розвитку є: людиноцентризм як система поглядів, яка визначає розкриття можливостей людини як критерія оцінювання ефективності держави та зрілості суспільних інститутів, визнає невід'ємне право кожної людини на вільний розвиток особистості та реалізацію всіх її здібностей; забезпечення реальності прав і свобод людини і громадянина, в тому числі гендерної рівності, встановлення гарантій рівності громадян перед законом; встановлення рівних можливостей для гармонійного розвитку людини, забезпечення справедливості, гарантування належної якості життя незалежно від статі, віросповідання, етнічної належності, регіону проживання; надання можливостей для підвищення соціального статусу особистості, в тому числі шляхом вдосконалення її освітнього рівня та професійно-кваліфікаційних характеристик; розширення простору свободи, утвердження людської гідності, розкриття комунікативного потенціалу української культури як триєдиного способу формування національної ідентичності та соціалізації людини; розвиток та якомога повне використання культурних надбань нації у багатогранності зв'язків з іншими національними культурами, відкритість для міжкультурної взаємодії з метою забезпечення належного місця особистості у європейському і глобальному гуманітарному просторі; взаємодія між державою та громадянським суспільством, бізнесом та владою з метою створення необхідних соціально-економічних умов для підвищення якості життя населення, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, захисту її прав і свобод.

Духовність – це синтез предметних знань людини та народу всіх форм свідомості матеріальних і духовних цінностей, що стають підставою і імпульсом до дії людей, їхньої практики; це той сукупний феномен, який репрезентує народ-етнос у всій його цілісності; це процес гармонійного розвитку духовних здібностей особистості; стан одухотвореної людини, наповненої духом і творчістю; потяг людей до вершин культури і вдосконалення своїх творчих здібностей, сполучених із внутрішнім пізнанням тих світів і горизонтів буття, які приховані від зовнішніх органів відчуттів, містична здатність людини прямо пізнавати глибинну сутність речей. Основні політолого-етнологічні ідеї сучасності являють собою сплав культури – філософської, історичної, етнологічної, політичної, етнічної, релігійної тощо, а також засвоєних людьми знань, вироблених протягом тисячолітньої історії. Під культурою слід розуміти сукупність новостворених людьми цінностей, благ та послуг у галузях матеріально-речового, духовно-художнього та морально-естетичного виробництва, які мають відбиток етноісторичного буття своїх творців і в цьому розумінні є вселюдськими, суто етнічними і трансформованими в індивідуальну культуру. Етнокультурний духовний ареал створюється на соціоцивілізаційній стадії, виходячи з етноісторичної і культурологічної спадщини народів, що складають цей феномен. Принципи політико-культурної кореляції етносів-народів, історично розташованих в певній геополітичній площині, мають три виміри: 1) політолого-етнологічний;

2) політико-культурологічний; 3) геополітичний і вміщують різноманітну палітру культури.

Кінець ХХ ст. визначається роздумами про підвищення національної свідомості у значної маси планети. Розпад багатонаціональних держав на суверенні держави вказує на посилення процесу національно-духовного відродження. Історія свідчить, що денаціоналізація не може бути тривалою, а зростання національної свідомості народу вимагає своєї суверенізації і зачіпає відродження духовної культури, значення цілісного духовного саморозвитку нації. Розпад поліетнічних утворень під тиском національної ідеї набуває світового значення, що значною мірою впливає і на формування духовних цінностей. Відродження духовності української культури – своєрідна реакція на існуючі соціально-політичні несправедливості, які накопичувалися роками відносно колоніальних народів та етнічних груп в багатонаціональних державах, а також деетнізацію специфіки окремих спільнот, що пов'язано з процесами урбанізації, розповсюдженням масової культури. Інакше кажучи, етнічність є захисною реакцією на нівелювання матеріальної і духовної відмінності народів на сучасному етапі цивілізаційного розвитку. Незважаючи на постійно зростаючу потребу у визначенні пріоритетності загальнолюдських цінностей, мононаціональність на рівні державності продовжує збуджуватись етнічністю, яка не хоче самоліквідуватися, розчинившись в універсалізмі.

Духовне життя українського народу – це система уявлень, цінностей і ідей, концепцій, шкіл, програм, принципів, моральних і правових норм, культурних смислів, естетичних дискурсів, релігійних поглядів, ідеалів, філософських зразків любові до мудрості, народної культури, які утворювалися з часів заснування Київської Русі та розвивалися протягом тисячолітньої історії, стверджуючи прогресивний розвиток українського народу. Мова духовності – це основа морально-емоційних універсальї культури, які своєрідно перепосилаються формуванню духовного процесу, сприяють подоланню розриву між високою і масовою культурою, сприяють утвердженню принципу соборності різних культурних смислів і сфер життєдіяльності, формуванню такого дискурсу духовності, який стосується пошуків істини, добра, краси, справедливості. Національне відродження українського народу постає в контексті історичного розвитку людства і має відповідати на запитання “Хто я?”, “Що я можу?”, “На що я можу сподіватись?”, а також “Що ми?”, “Чиї сини?”, “Яких батьків?”. Тут підкреслюється, що знання свого родовіду, історичних та культурних надбань предків необхідні не лише для формування національної свідомості, а й для піднесення національної гідності, використання кращих традицій в етнонаціональній практиці сьогодення. Українська культура суперечливо поєднує вселюдські, національні, класові та групові, індивідуальні цінності та прояви різних субкультур, що відображають складний і драматичний шлях історичного розвитку українського народу, його спілкування з іншими народами.

Духовні цінності виконують у людському бутті кілька функцій. Вони виступають як: 1) форма утримання й закріплення споріднених значень; 2) “поля взаємності”, ґрунт для розгортання певного світу; 3) підвалини, засади для розгортання певного світу; 4) “мотиви мотивів”, смислове обґрунтування цілей діяльності; 5) життєві та історичні орієнтири; 6) певні зразки, канони сенсоутворення. Духовні цінності є основою вибору суб’єктом цілей, засобів, результатів та умов діяльності, що відповідають на запитання: “В ім’я чого здійснюється ця діяльність?”. Спрямованість суб’єкта і його діяльності на певну цінність називається ціннісною орієнтацією. Духовні цінності як складне утворення трансформуються через ланцюг різних станів духу і реалізуються в процесі духовної діяльності людини.

Етнічна культура як вираз духовності українського народу являє собою сукупність створених і створюваних народом в процесі суспільно-історичної практики матеріальних та духовних цінностей, що характеризують історично досягнутий рівень його розвитку. Етнічна культура – це, з одного боку, продукт, результат життєдіяльності народу, а з іншого – сама життєдіяльність, що здійснюється в конкретно-історичному середовищі. Кінець ХХ ст. став для багатьох народів Європи шляхом національного поступу, спрямованого на задоволення національних потреб та інтересів, реалізацію самовизначення нації, етнічних груп та особи, їх інтересів і потенцій, реалізацію людської правди, поступ до загальнолюдського.

Українська культура у своєму багатоміжному розвитку на перехресті доріг зі Сходу на Захід досягала значних результатів: її ціннісними установками завжди була повага до людської гідності, гуманізм, орієнтація на чесну, добросовісну працю, соціальна справедливість, осмислений, сповнений високого почуття патріотизм, поєднаний із загальнолюдською широтою поглядів. Сильною стороною моральних рис українського народу є те, що незважаючи на всі негаразди, він зумів пронести через всю свою історію цивілізоване, добросусідське ставлення до представників інших народів і етносів; духовна культура є невичерпаним джерелом його моральних, інтелектуальних, творчих сил; парадигматично визначає і спрямовує сучасний пошук проектів нових філософсько-політологічних засад національного розвитку України. Духовні цінності українського народу виступають як форми утримання й закріплення споріднених сенсів, звідси їх скеровуюча й упорядковуюча роль у людському бутті. Як зазначає В. Франкл, “бути людиною означає бути зверненою до смислу й цінностей, що вимагають реалізації. Національні цінності, концентруючи в собі споріднені сенси, виступають ґрунтом для інтеграції індивідуальних інтересів і прагнень для сполучення індивідуальних людських світів атономної індивідуальності. Так, засадовими цінностями для українського козацтва була православна віра, воля, Батьківщина, вірність товариству. Саме вони визначили здебільшого спосіб життя й культуру низового козацтва, що відчутно вплинули на становлення національного характеру й

культуру українців. Цінностями, на яких установлювався життєвий світ протестантів Західної і Центральної Європи, а потім у США, були сумлінна праця як головне життєве призначення, безумовна чесність у ділових відносинах, заощадливість і відповідальне ставлення до свого та чужого майна. Адже кожний світ – це деяка виокремлена цілісна реальність, а цілісність має бути мірою самозавершеною, сприяти вимозі подальшого “олюднення”. Але справжнім універсальним механізмом ствердження людських цінностей є культура взагалі і національна, зокрема, тому що людина живе в певній системі координат. Дух українського народу включає форми й способи закріплення, передачі, обґрунтування й утілення людських цінностей (благо, життя, краса, істина, добро, свобода, творчість, користь, правда, святість, співпричетність, традиція, мудрість). Система цінностей становить змістову основу культури, яка передбачає усунення загрози її знецінення й обайдуження. Культура дає цінностям понадситуаційний вихід у буття й тим самим відкриває для них можливість творити нові ситуації й нові події, онтологічні передумови “буття людини в культурі”. Незважаючи на те, що всі цінності укорінені в людському досвіді, вони все ж вимагають від людей певних зусиль для їх підтримання й поширення.

Головними способами обґрунтування цінностей є національна культура, свідомість, національна ідея, національне відродження духовних цінностей. Національна культура – це суттєва всезагальність, яка повертає реальному процесу життєдіяльності ті ідеали, які вироблялися протягом всієї попередньої історії людства; це здатність і навіть призначення культури бути універсальним способом вияву, здійснення і творення сенсів. Тому і національна культура, виконуючи людинотворчу функцію, є водночас первинною та остаточною інстанцією для всіх притаманних людині конкретних способів сенсоутвердження. Національна культура є мірою глибини і правдивості, виступає як сила людського розуму на відміну від природного і як певний щабель здійснення людського в людині. Духовні цінності українського народу – це реальні здобутки на шляху історичного прогресу, об’єктивний смисловий ґрунт колективного буття й діяльності, духовного самоствердження людини.

Список використаної літератури

1. Бех В.П. Функціональна модель особистості: пошуки полікультурних детермінант поведінки : монографія / В.П. Бех, Є.О. Шалімова. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 255 с.
2. Базалук О.А. Сущность человеческой жизни / О.А. Базалук. – К. : Наукова думка, 2002. – 270 с.
3. Воловик В.І. Идеологическая деятельность: диалектика традиций и новаторства / В.І. Воловик. – М. : АОН, 1990. – 212 с.
4. Киселев Г.С. Человек, культура, цивилизация на пороге III тысячелетия / Г.С. Киселев. – М. : Восточная литература РАН, 1999. – 87 с.
5. Соснін О.В. Інвестиції в людський розвиток в умовах глобальної трансформації : навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, М.А. Ажажа. – Л. : Магнолія 2006, 2011. – 602 с.

6. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма ; [пер. с англ. М.Б. Левина]. – М. : АСТ : Ермак, 2004. – 588 с.

7. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку / Ф. Фукуяма ; [пер. с англ. В. Дмитрука]. – Л. : Кальварія, 2005. – 380 с.

Воропаева В.Г. Формирование духовных ценностей как субстанциональной основы становления личности в условиях кризисного социума

В статье дается анализ формирования духовных ценностей личности в условиях кризисного бытия, когда пошатнулись устои личностного бытия; определяется сущность и содержание духовности как субстанциональной основы бытия; выясняются условия формирования духовности, ее содержания; особенный акцент делается на понятиях “дух” и “душа” в становлении личности, формировании объективного и субъективного мира личности в условиях информационного общества и глобализации.

Ключевые слова: *духовность, духовные ценности, духовные интересы, истина, добро и красота, информационное общество, глобализация, духовный мир, субстанциональность, дух, душа.*

Voropayeva V. Formation of the Spiritual Values of the Individual as a Substantial Basis of Personality in Crisis Being

The article analyzes the formation of the spiritual values of the individual being in crisis, when shaken the foundations of personal existence; determined the nature and content of spirituality as a substantial foundation of being; special conditions for the formation of spirituality, its content, special emphasis is placed on the concept of “spirit” and “soul” in formation of the personality, the formation of objective and subjective world of the person in the information society and globalization.

Key words: *spirituality, spiritual values and spiritual interests, truth, goodness and beauty, information society, globalization, the spiritual world, the substantiality of the spirit, soul.*

Надійшла в редакцію 25 вересня 2011 року